

Sygnatura akt II Ca 708/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 sierpnia 2013 r.

Sąd Okręgowy w Krakowie Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Beata Tabaka
Sędziowie:	SO Katarzyna Serafin-Tabor (spr.) SR (del.) Magdalena Meroń-Pomarańska
Protokolant:	Paulina Florkowska

po rozpoznaniu w dniu 28 sierpnia 2013 r. w Krakowie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. B.

przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w W., Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w T.-M. i Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w N.

o zapłatę

na skutek apelacji stron pozwanych

od wyroku Sądu Rejonowego w Chrzanowie

z dnia 20 grudnia 2012 r., sygnatura akt I C 559/10

I. zmienia zaskarżony wyrok w punktach 1, 2 i 3 w ten sposób, że oddala powództwa w całości;

II. oddala apelację strony pozwanej Skarbu Państwa - Zakładu Karnego w T. -M. w pozostałej części;

III. odstępuje od obciążenia powoda kosztami postępowania odwoławczego.

Sygnatura akt II Ca 708/13

UZASADNIENIE

Powód A. B. domagał się zasądzenia od pozwanych Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w W., Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w T. M. oraz od Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w N. zasądzenia łącznie kwoty 55.000 zł, w tym od Zakładu Karnego w W. kwoty 20.000 zł, od Zakładu Karnego w N. kwoty 25.000 zł, zaś od Zakładu Karnego w T. M. pozostałej kwoty tytułem zadośćuczynienia za naruszenie godności podczas odbywania przez niego karny pozbawienia

wolności we wskazanych jednostkach penitencjarnych z ustawowymi odsetkami od dnia wyroku do dnia zapłaty a także zasądzenia kwoty 10.000 zł na cel społeczny, tj. fundacji pomocy ofiarom wypadków komunikacyjnych.

W uzasadnieniu podał, że roszczeń swych dochodzi za okres od dnia 28 stycznia 2002 roku do dnia 13 października 2010 roku oraz zarzucił pozwanym jednostkom penitencjarnym przeludnienie w celach, bezpodstawne przeszukania, poniżające traktowanie przez funkcjonariuszy służby więziennej, złe wyżywienie oraz okresowe braki mediów.

Pozwany Skarb Państwa – Zakład Karny w W. wniósł o oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów procesu. Podniósł zarzut przedawniania dochodzonego roszczenia.

Pozwani Skarb Państwa – Zakład Karny w T. M. i Skarb Państwa – Zakład Karny w N. wnieśli o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Rejonowy zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w W. na rzecz powoda kwotę 200 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 20 grudnia 2012 roku do dnia zapłaty (punkt 1); zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w T. M. na rzecz powoda kwotę 700 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 20 grudnia 2012 roku do dnia zapłaty (punkt 2); zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w N. na rzecz powoda kwotę 200 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 20 grudnia 2012 roku do dnia zapłaty (punkt 3); oddalił powództwo w pozostałym zakresie (punkt 4) oraz nie obciążył powoda kosztami postępowania (punkt 5).

Podstawą rozstrzygnięcia był następujący stan faktyczny.

Powód odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w W. trzykrotnie: w okresie od 28 stycznia 2002 roku do 13 marca 2002 roku, od 9 maja 2002 roku do 28 lipca 2005 roku oraz od 24 kwietnia 2009 roku do 15 maja 2009 roku. W przeludnieniu w tym zakładzie karnym przebywał w 2009 roku łącznie przez 11 dni. W okresie izolacji miał zapewnione standardy wynikające z obowiązujących przepisów prawa. Cele były wyposażone w łóżka dla każdego skazanego, odpowiednią ilość stołków, szafek i taboretów oraz środków do utrzymania czystości w celi. Wydawane były trzy posiłki dziennie, w tym jeden gorący, o odpowiedniej kaloryczności, zawartości składników odżywczych oraz warzyw. Stosownie do pory roku wydawane były skazanym odzież, bielizna, obuwie, pościel i środki higieniczne. W każdej celi znajdował się kąpielownia sanitarna, który był oddzielony od reszty celi w sposób umożliwiający nieskrępowane użytkowanie. W celach mieszkalnych jest wentylacja grawitacyjna. Przewody kominowe były sprawne, regularnie przeprowadza się zabiegi tępienia szkodników. Powód poddawany był kontrolom osobistym w wyniku realizowania obowiązków wynikających z przepisów. W czasie pobytu w zakładzie karnym powód miał dostęp do zajęć kulturalno – oświatowych, a zakład aktywnie stosował środki przeznaczone do walki z przeludnieniem polegające na rekompensowaniu zbyt małej powierzchni mieszkalnej innymi czynnikami, np. zajęciami KO. O istniejącym problemie przeludnienia informowany był Sąd Penitencjarny. W Zakładzie Karnym w T. M. powód odbywał karę pozbawienia w okresie od 15 maja 2009 roku do 11 grudnia 2009 roku, przy czym w okresie tym w przeludnieniu przebywał łącznie przez 69 dni. Dyrektor tego Zakładu Karnego informował Sąd Penitencjarny o utrzymującym się przeludnieniu. Od dnia 22 grudnia 2008 roku wydawane były przez Dyrektora ZK zarządzenia w sprawie umieszczania osadzonych na czas określony w warunkach, w których powierzchnia celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m kw. W okresie izolacji powód miał zapewnione standardy wynikające z obowiązujących przepisów prawa. Następowo jednak okresowe wyłączanie prądu. W Zakładzie Karnym w N. powód odbywał karę pozbawienia wolności od 11 grudnia 2009 roku do 13 października 2010 roku. W przeludnieniu przebywał łącznie przez 28 dni. W okresie izolacji miał zapewnione standardy wynikające z obowiązujących przepisów prawa. Jedynie w celach 8 i 9 znajdowały się niezabudowane kabiny ustępowe posiadające jedynie zasłonkę na wieszaku. Miał zapewnioną opiekę lekarską. Z uwagi na trudną sytuację finansową zakładu następowały ograniczenia w dostawie energii elektrycznej przez okres około 4 godzin dziennie między 9 a 13, a w piątek oraz sobotę w godzinach nocnych od 24. Dyrektor Zakładu Karnego w N. decyzją nr 33/2009 z dnia 11 grudnia 2009 roku zarządził umieszczenie powoda na okres 14 dni od 11 grudnia do 25 grudnia 2009 roku w celi mieszkalnej, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosi poniżej 3 m kw uzasadniając, że jednostka nie ma odpowiednich wolnych miejsc zakwaterowania i nie ma

możliwości przekwaterowania. Decyzją nr 39/2009 z dnia 24 grudnia 2009 roku powyższe zarządzenie przedłużono o dalsze 14 dni do dnia 8 stycznia 2010 roku na co zgodę wyraził sędzia penitencjarny zarządzeniem z dnia 18 grudnia 2009 roku. Powód składał w dniu 28 listopada 2009 roku skargę na przedłużenie okresu przebywania w nienormatywnej powierzchniowo celi a także występował ze skargami, które nie zostały uwzględnione do Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w K. i (...) w W., w których podnosił zarzuty, że karę odbywa w dużej odległości od miejsca zamieszkania, na warunki socjalno – bytowe, czytanie korespondencji, stan wyposażenia cel, zachowanie funkcjonariuszy, występowanie insektów, styczność z osobami podkultury więziennej. W okresie odbywania przez powoda kary na terenie cel występował problem zarobaczenia. Zakład karny posiadał umowę z firmą zwalczającą szkodniki zobowiązaną do planowych zabiegów 4 razy do roku oraz zabiegów interwencyjnych. Jednakże wykonane zabiegi nie przynosiły pożądanego rezultatu. Powód problem zarobaczenia zgłaszał do Powiatowego Inspektora Sanitarnego w B.. Przebywając we wskazanych zakładach karnych powód odczuwał dyskomfort, brak prywatności przebywając w przeludnionej celi, a nadto w Zakładzie Karnym w N. czuł dyskomfort związany z istniejącym problemem zarobaczenia cel.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy wskazał, że podstawą prawną odpowiedzialności pozwanych stanowią przepisy art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. i art. 417 § 1 k.c. i zważył, że zasadny był w świetle art. 442¹ § 1 k.c. zarzut przedawnienia roszczeń powoda za okres sprzed 25 października 2007 roku podniesiony przez pozwaną Skarb Państwa – Zakład Karny w W.. W pozostałym zakresie uznał, że powództwo zasługiwało jedynie na częściowe uwzględnienie. Zdaniem Sądu Rejonowego powód wykazał, że we wskazanych jednostkach penitencjarnych odbywał w pewnych okresach czasu karę pozbawienia wolności z naruszeniem przepisów o minimalnej powierzchni celi mieszkalnej dla skazanego, która wynosi 3 m kw. Ponadto dowiódł, że w trakcie pobytu w Zakładzie Karnym w N. cele, w których przebywał były zarobaczone. Nadto sam Zakład Karny dostrzegł ten problem zaznaczając, że twierdzenia powoda są przesadzone. Sąd Rejonowy podał, że pozwany Zakład Karny w N. przyznał również, że limitował dostęp do energii w godzinach przedpołudniowych ok. 4 godziny dziennie, tak samo jako Zakład Karny w T. M.. W ocenie Sądu Rejonowego powód nie zdołał udowodnić dalszych twierdzeń, w szczególności tego, że był źle traktowany przez funkcjonariuszy, niewłaściwie żywiony, pobicia przez współwięźniów, iż przebywał w niewłaściwie wyposażonych celach, czy też miał utrudniony dostęp do łaźni. Nie wykazał również, że był źle leczony i, że pozostawało to w związku z działaniem lub zaniechaniem przez lekarza więziennej służby zdrowia. Sąd pierwszej instancji zaznaczył, że pozwane jednostki penitencjarne nie wykazały, że umieszczenie powoda w celach nieodpowiadających wymaganiom art. 110 § 2 zd. 1 k.k.w. nastąpiło w warunkach określonych w art. 248 k.k.w. do czasu jego obowiązywania, czyli do 6 grudnia 2009 roku, a później w warunkach znowelizowanego art. 110 k.k.w. oraz, aby zachodziły szczególnie uzasadnione wypadki. Jedyną okolicznością wskazywaną na uzasadnienie takiego stanu rzeczy był fakt ogólnego przeludnienia zakładów karnych, jednakże nie wypełnia on sam przez się definicji szczególnie uzasadnionego przypadku. W ocenie Sądu Rejonowego jedynie Zakład Karny w N. przywołując dwie imienne decyzje dyrektora ZK oraz zgodę sędziego penitencjarnego wykazał, że umieszczenie powoda w przeludnionej celi na okres 28 dni miało podstawę prawną i było uzasadnione w świetle art. 110 § 2 b i c k.k.w. Ponadto Sąd Rejonowy podniósł, że powód wykazał, że wskutek osadzenia go w pozwanych jednostkach penitencjarnych doszło do naruszenia jego dobra osobistego w postaci godnego odbywania kary pozbawienia wolności. Samo bowiem osadzenie skazanego w celi o normatywnie niższym standardzie niż wymagany jest wystarczającą podstawą do przyjęcia naruszenia dóbr osobistych skazanego. Przy ocenie stopnia tego naruszenia uwzględnione zostało, że okres osadzenia w celach nienormatywnych był w stosunku do ZK W. niewielki, zaś nieco inaczej w ZK w T. M.. W odniesieniu do ZK W. nie można pominąć faktu, że powód odbywał karę w celi gdzie przez chwile na jednego skazanego przypadało 2,05 m kw, co jest już istotnym ograniczeniem godnego odbywania kary pozbawienia wolności. Ponadto Sąd Rejonowy uznał, że od wymaganych standardów odbiegały częściowo warunki pobytu powoda w ZK w N., gdzie w celach istniał problem zarobaczenia, który trwał permanentnie, a środki podejmowane przez pozwaną zakład karny były nieadekwatne do istniejącego problemu. Uwzględnił także Sąd Rejonowy fakt, że w Zakładach Karnych w N. i w T. M. dolegliwością dla osadzonych był fakt codziennych przerw w dostawie prądu. Kierując się powyższymi motywami Sąd Rejonowy zasądził od pozwanych jednostek penitencjarnych na rzecz powoda kwoty wskazane w wyroku uznając, że stanowią one adekwatną kompensatę za doznaną krzywdę. W pozostałym zakresie powództwo oddalił, także co do zasądzenia kwoty 10.000 zł na wskazany cel społeczny nie

znajdując ku temu żadnych podstaw. O kosztach procesu orzekł Sąd Rejonowy na podstawie art. 102 k.p.c. biorąc pod uwagę sytuację majątkową powoda.

Apelacje od opisanego rozstrzygnięcia wniosły wszystkie trzy pozwane jednostki penitencjarne.

Pozwany Skarb Państwa – Zakład Karny w W. zaskarżył wyrok w zakresie punktu 1 i zarzucił mu obrazę:

I. przepisów prawa procesowego:

- art. 29 k.p.c. poprzez przyjęcie do rozpoznania sprawy należącej do właściwości ogólnej innego sądu rejonowego;
- art. 248 § 1 k.p.c. poprzez zażądanie przez sąd od niego wytworzenia dokumentu w postaci przedstawienia zestawienia numerów cel wraz z ich powierzchnią i liczbą osadzonych wraz z powodem, który to dokument nie był w posiadaniu pozwanego;

II. błąd w ustaleniach faktycznych polegający na błędnej ocenie zebranego materiału dowodowego poprzez uznanie winy Skarbu Państwa, a tym samym naruszenia dóbr osobistych powodowa jedynie z powodu kilkudniowego jego przebywania w celi niespełniającej normy powierzchniowej przy jednoczesnym braku innych okoliczności naruszających jego dobra osobiste.

Podnosząc powyższe zarzuty domagał się zmiany wyroku w zakresie punktu 1 poprzez jego uchylenie i oddalenie powództwa i zasądzenie na swoją rzecz kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwany Skarb Państwa – Zakład Karny w N. zaskarżył wyrok w zakresie dotyczącym punktu 3 zarzucając mu:

I. naruszenie prawa procesowego – art. 233 k.p.c. poprzez błędną ocenę materiału dowodowego wyrażającą się w uchybieniu obowiązkowi wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego i w konsekwencji sprzeczne z zasadami doświadczenia życiowego uznanie, że strona pozwana nie respektowała w pełni przysługujących powodowie dóbr osobistych bezprawnym działaniem doprowadzając do ich naruszenia;

II. naruszenie prawa materialnego – art. 24 § 2 k.c. w zw. z art. 448 k.c. przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a w szczególności przyjęcie, że w przedmiotowym stanie faktycznym powodowi należy się zadośćuczynienie pieniężne za bezprawne naruszenie jego dóbr osobistych;

III. błąd w ustaleniach faktycznych poprzez przyjęcie, że pozwany naruszył przepisy regulujące wykonywanie kary pozbawienia wolności, w wyniku czego doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda, podczas gdy prawidłowa analiza dowodów prowadzi do przeciwnych wniosków.

Wskazując na powyższe zarzuty wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa i zasądzenie na swoją rzecz kosztów procesu.

Pozwany Skarb Państwa – Zakład Karny w T. M. zaskarżył wyrok w zakresie punktów 2 i 5 zarzucając mu:

I. naruszenie przepisów prawa materialnego:

- art. 23 i 24 w zw. z art. 448 k.c. poprzez ich niewłaściwą wykładnię i błędne zastosowanie w drodze uznania, że doszło do naruszenia dóbr powoda na skutek bezprawności działań strony pozwanej;
- art. 6 k.c. poprzez uznanie, że powód udowodnił swoje żądanie wobec Skarbu Państwa – Zakład Karny w T. M.;

II. naruszenie przepisów prawa procesowego – art. 233 k.p.c. poprzez niewłaściwą ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego prowadzące do ustalenia, iż doszło do naruszenia przez funkcjonariuszy pozwanej jednostki – Zakład Karny w T. M. dóbr osobistych powoda wyrządzające powodowi szkodę.

Podnosząc powyższe zarzuty domagał się uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania i zasądzenia kosztów postępowania.

Ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy są prawidłowe i Sąd Okręgowy przyjmuje je za podstawę własnego rozstrzygnięcia.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje.

Apelacje pozwanych skutkowały zmianą zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości. W każdej z apelacji podniesione zostały zarzuty dotyczące nieprawidłowego uznania przez Sąd Rejonowy, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda, a także, że powodowi należy się zadośćuczynienie z tego tytułu. Jako, że te zarzuty są wspólne wszystkim trzem apelacjom Sąd Okręgowy w pierwszej kolejności uczyni jest przedmiotem swych rozważań. Przed przystąpieniem do tych rozważań tytułem wstępu przypomnieć trzeba, że osoby przebywające w zakładach karnych zachowują prawa i wolności obywatelskie, a ich ograniczenie może wynikać tylko z ustawy lub wydanego na jej podstawie orzeczenia. Obowiązujące przepisy prawa krajowego a także umów międzynarodowych, w tym Konwencji o ochronie prawa człowieka i podstawowych wolności określające prawa osób przebywających w zakładach karnych nakazują zapewnienie im humanitarnego traktowania i poszanowanie ich godności, zakazują stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. W niniejszej sprawie powód domagał się zadośćuczynienia w szczególności za przebywanie w pozwanych jednostkach penitencjarnych w warunkach przeludnienia. Z ustaleń stanu faktycznego wynika, że powód w Zakładzie Karnym w W. przebywał w szczególności w okresie od 24 kwietnia 2009 roku do dnia 15 maja 2009 roku, w tym w warunkach przeludnienia przez 11 dni, w Zakładzie Karnym w T. M. w okresie od 15 maja 2009 roku do 11 grudnia 2009 roku, przy czym w warunkach przeludnienia przez 69 dni, zaś w Zakładzie Karnym w N. w okresie od 11 grudnia 2009 roku do 13 października 2010 roku, przy czym w przeludnieniu przez okres 28 dni. Obowiązujący do dnia 6 grudnia 2009 roku przepis art. 248 k.k.w. pozwalał dyrektorowi zakładu karnego w szczególności uzasadnionych wypadkach umieścić osadzonych na czas określony w warunkach, których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m kw, ustanawiając jednocześnie obowiązek zawiadomienia o takim umieszczeniu sędziego penitencjarnego. Przepis ten utracił moc na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 roku, SK 25/07 (OTK-A 2008/4/62). Zarówno on jak i obecnie obowiązujący art. 248 § 1 k.k.w. normują sytuację szczególną ustanawiając wyjątek od zasady wyrażonej w art. 110 § 2 k.k.w, zgodnie, z którą powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego w celi nie powinna być mniejsza niż 3 m kw. Zgodnie z utrwalonym już w orzecznictwie poglądem umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni przypadającej na osadzonego mniejszej niż 3 m kw może stanowić wystarczającą przesłankę stwierdzenia naruszenia dóbr osobistych osadzonego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2012 roku, II CSK 51/12, niepubl. SIP LEX nr 1232636 i orzecznictwo tam wskazane). Okoliczność, że powód przebywał w pozwanych zakładach karnych w warunkach przeludnienia w celi nie była przez nie kwestionowana. Stąd też przyjąć należy, że powód w ten właśnie sposób wykazał, że doszło do naruszenia jego dóbr osobistych w postaci prawa do godnego odbywania kary pozbawienia wolności. Jako, że przepis art. 24 § 1 k.c. wprowadza domniemanie bezprawności naruszenia dóbr osobistych, to rzeczą pozwanych było obalenie tego domniemania. Podnieść należy, że jedynie w stosunku do Zakładu Karnego w N. można przyjąć, że osadzenie powoda w celi przeludnionej nie nosiło znamion bezprawności, bowiem jak słusznie zauważył Sąd Rejonowy w stosunku do powoda zostały wydane dwie imienne decyzje Dyrektora Zakładu Karnego wskazujące jako podstawę osadzenia powoda art. 110 § 2 b pkt 2 k.k.w. a następnie okres osadzenia w takich warunkach został przedłużony za zgodą sędziego penitencjarnego na okres, który łącznie nie przekroczył 28 dni i znajdowało to podstawę prawną w art. 110 § 2 c k.k.w. Ponadto zaznaczyć należy, że do tej jednostki penitencjarnej powód został przetransportowany wskutek własnego działania polegającego na połknięciu spinek od łóżka, co sam przyznał w swych zeznaniach (k. 331v). Żądanie zadośćuczynienia przez powoda, który doznał naruszenia dóbr osobistych wskutek osadzenia go w celi przeludnionej, w sytuacji gdy naruszenie to pośrednio wynikało z jego własnego naganego zachowania, a jako takie należy niewątpliwie ocenić zachowanie polegające na połknięciu wskazanych przedmiotów, jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, gdyż zmierza do przysporzenia majątkowego dla osoby, która sama postawiła się w określonej niekorzystnej dla niej sytuacji. Zatem już z tej przyczyny brak było podstaw do uznania, że umieszczenie powoda w celi przeludnionej w Zakładzie Karnym w N. uprawniało do zasądzenia na

jego rzecz zadośćuczynienia. W stosunku do pozostałych pozwanych Zakładów Karnych nie sposób przyjąć, że zdołały wykazać, że umieszczenie powoda w celach o mniejszym metrażu niż wymagany przez ustawę nastąpiło wskutek szczególnych okoliczności. Do takich szczególnych okoliczności nie można, wbrew twierdzeniom zawartych w apelacji tych jednostek penitencjarnych, w żadnej mierze zaliczyć zbyt małej liczby miejsc w stosunku do liczby osób osadzonych. Jak słusznie podniósł Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 25 stycznia 2013 roku, I ACa 876/12, niepubl. SIP LEX nr 1286663 rzeczą pozwanych było dolożenie należytej staranności, aby warunki odbywania kary pozbawienia wolności spełniały minimalne wymagania co do metrażu przypadającego na jednego osadzonego, gdyż ten warunek jest jednym z elementów humanitarnego traktowania osadzonych. Fakt, że Dyrektor pozwanego Zakładu Karnego w T. Mościach powiadał Sąd Penitencjarny w T. o istniejącym problemie przeludnienia w podległej mu jednostce nie uchyla bezprawności działania tego stacio fisci Skarbu Państwa. Nie można przy tym uznać za zasadny zarzut apelacji pozwanego Zakładu Karnego w W., że zostało on przez Sąd Rejonowy zmuszony do wytworzenia zestawienia numerów cel wraz z ich powierzchnią i liczbą osadzonych. Z lektury niniejszych akt wynika, że Sąd Rejonowy zobowiązał pozwanego do wskazania liczby skazanych przebywających wspólnie z powodem w tym Zakładzie Karnym w okresie od 28 kwietnia 2009 roku do dnia 15 maja 2009 roku, a także do wskazania powierzchni, która przypadała na jednego osadzonego. Skoro pozwany twierdzi, że zestawieniem takim nie dysponował mógł to zakomunikować Sądowi Rejonowemu, czego jednakże nie uczynił wykonując w terminie polecenie. Ponadto uzasadnienia dla wezwania pozwanego do przedstawienia tych danych można poszukiwać w stanowisku procesowym tego pozwanego, w którym przyznał, że w istocie boryka się on z problemem przeludnienia. Stwierdzenie to zostało zawarte już w odpowiedzi na pozew (k. 41). Jako, że powód twierdził, że ten zakład karny był przeludniony, a pozwany uznał tę okoliczność za niesporną między stronami, to nic nie stało na przeszkodzie, aby Sąd Rejonowy zażądał informacji szczegółowo obrazujących warunki, w których w tym zakładzie karnym przebywał powód. Tym samym nie można uznać, aby Sąd Rejonowy naruszył jakikolwiek przepis procedury cywilnej zobowiązując pozwanego do przedstawienia żądanych informacji dotyczących problemu przeludnienia. Ponadto podnieść wypada, że jeśli zakłady karne nie prowadzą odpowiedniej ewidencji i nie potrafią udzielić ścisłej informacji, w jakim czasie i przy jakim przekroczeniu dopuszczalnej liczby osadzonych odbywał karę powód, nie może wywoływać negatywnych skutków procesowych i materialnoprawnych dla powoda, jak bowiem stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 marca 1971 roku, II PR 453/70 (niepubl.), w orzecznictwie Sądu Najwyższego można uznać za ukształtowany pogląd, że ilekroć jedna ze stron swoim postępowaniem spowoduje uniemożliwienie lub znaczne utrudnienie wykazania okoliczności przeciwnikowi, na którym spoczywał ciężar ich udowodnienia, tylekroć na tę stronę przechodzi ciężar dowodu co do tego, iż okoliczności takie nie zachodziły.

Reasumując dotychczasowe rozważania podzielić należy stanowisko Sądu Rejonowego, że przebywanie powoda w warunkach mniejszego metrażu niż wymagany w Zakładzie Karnym w T. M. i Zakładzie Karnym w W. doprowadziło do naruszenia jego dobra osobistego w postaci prawa do godnego odbywania kary pozbawienia wolności. Jeśli zaś idzie o przebywanie powoda w Zakładzie Karnym w N., to wprawdzie osadzenie go w celach przeludnionych nie było bezprawne, niemniej doszło do naruszenia wskazanego wyżej jego dobra osobistego poprzez umieszczenie go w celi, w której istniał poważny problem zarobaczenia. Podzielić trzeba argumentację Sądu pierwszej instancji, że w świetle art. 102 pkt 1 k.k.w. skazany ma prawo w szczególności do odpowiednich warunków bytowych, a za takie nie można uznać przebywania w celach, w których istnieje problem permanentnego zarobaczenia. Wprawdzie w tej jednostce przeprowadzane były zabiegi dezynsekcyjne, niemniej nie wyeliminowały one tego problemu. Zaznaczyć przy tym należy, że oczywiście odbywając karę pozbawienia wolności osadzony musi liczyć się z określonymi niedogodnościami wynikającymi z tego faktu, jednakże na jednostce penitencjarnej ciąży obowiązek zapewniania osadzonym chociażby minimalnego standardu higieny. Niewątpliwie nie można przyjąć, aby podejmowane przez pozwany Zakład Karny środki mające na celu zlikwidowanie robactwa było adekwatne do istniejącego problemu, skoro już z zeznań świadków wynikało, że nawet po przeprowadzonej dezynsekcji problem ten niemalże natychmiast wracał. Przesądając, że w pozwanych jednostkach penitencjarnych doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda w postaci prawa do godnego odbywania kary pozbawienia wolności rozważyć należało czy to naruszenie dóbr osobistych zasadnym czyni przyznanie powodowi zadośćuczynienia, o które wnosił w pozwie. Z literalnego brzmienia art. 448 k.c. wynika, że przyznanie przez sąd zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych ma charakter fakultatywny. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, zgodnie z którym, sąd nie ma obowiązku zasądzenia

zadośćuczynienia w każdym przypadku naruszenia dób osobistych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2006 roku, II PK 245/05, OSNP 2007/7-8/101). Podstawowym kryterium decydującym o możliwości zasądzenia zadośćuczynienia winien być stopień winy naruszydela, rodzaj naruszonego dobra oraz poczucie pokrzywdzenia poszkodowanego. W ostatnim ze wskazanych wyżej elementów Sąd Okręgowy upatruje zasadniczą podstawę, dla której zasądzenie zadośćuczynienia od pozwanych Zakładów Karnych nie jest w tej sprawie zasadne. Rzeczą faktu pozostaje, że powód kierował liczne skargi na warunki bytowe w zakładach karnych, w szczególności te związane z przeludnieniem i zarobaczeniem. Zdaniem Sądu Okręgowego nie jest to jednak wystarczające do zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia. Zaznaczyć należy, że powód nie wskazywał, aby skutek przebywania w przeludnionych celach a także w celach zarobaczonych doszło do powstania określonych ujemnych następstw w jego sferze fizycznej bądź psychicznej. Powód, poza wskazaniem, iż przebywanie w przeludnionych i zarobaczonych celach wpłynęło ujemnie na naruszenie jego godności osobistej, nie wykazał by doznał krzywdy uzasadniającej przyznanie mu zadośćuczynienia w jakiegokolwiek kwocie. Znamiennym przy tym pozostaje, że w swych zeznaniach skupił się na opisie warunków bytowych panujących w pozwanych Zakładach Karnych a w ogóle nie wskazywał rozmiaru swojej krzywdy, ujemnych następstw działania pozwanego ani zakresu cierpień z tym związanych ograniczając się jedynie do podania, że pisał liczne skargi do różnych instytucji państwowych. Sądowi Okręgowemu z urzędu wiadomym jest, że pisanie skarg jest często praktykowane przez osadzonych, niezależnie od tego czy takie skargi mają jakąkolwiek uzasadnioną podstawę. Wobec tego nie można w oparciu jedynie o ten fakt uznać, że dowiódł wystąpienia szkody niemajątkowej. Wyeksponować jednocześnie warto, że samo przebywanie w przeludnionej celi oraz w celi zarobaczonych nie jest wystarczającą podstawą do zasądzenia zadośćuczynienia. W zgodzie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (por. ETPC Orchowski przeciwko Polsce 17885/04) powierzchnia celi przysługująca osadzonemu nie jest samoistną i wystarczającą przesłanką do uznania, że doszło do naruszenia art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.). Przepis ten stanowi, że nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Należy zatem ocenić warunki pozbawienia wolności przez kryterium tzw. kumulatywnej oceny, biorąc pod uwagę nie tylko małą powierzchnię cel, ale i warunki sanitarne, w tym możliwość korzystania z toalety w odosobnieniu, dostęp do wentylacji, do światła, powietrza, ogrzewania, ilość czasu spędzanego poza celą, udział w zajęciach oświatowych czy rekreacyjnych. Przypomnieć należy, że środki pozbawiające osobę wolności mogą często pociągać za sobą nieuchronny element cierpienia i poniżenia. Tylko, jeśli wykraczają one poza nieuchronny element cierpienia i upokorzenia związanego z daną formą zgodnego z prawem karania, można mówić o poniżającym i nieludzkim traktowaniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007 roku, V CSK 431/06, OSNC 2008/1/13). W przedmiotowej sprawie powód nie wykazał, aby zarobaczenie bądź przeludnienie zakładów karnych wiązało się z jakimikolwiek innymi dolegliwościami, w tym zdrowotnymi bądź ograniczającymi jego prywatność. Fakt, że w Zakładzie Karnym w W. ubikacja nie była oddzielona od reszty celi murkiem a jedynie materiałowym parawanem nie ma znaczenia przypisywanego mu przez powoda. Niewątpliwie godne warunki odbywania kary pozbawienia wolności obejmują również zapewnienie prywatności i intymności, w szczególności związanych z potrzebami fizjologicznymi. Niemniej nie przewidują one zapewnienia samodzielności pomieszczeń przeznaczonych na toalety ani ich oddzielenia murem od pozostałej części celi.

Odnosząc się do apelacji pozwanego Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w W. wskazać trzeba, że zarzut dotyczące naruszenia art. 29 k.p.c. nie był zasadny. Wprawdzie ten pozwany zgłosił zarzut niewłaściwości miejscowej Sądowi Rejonowemu w Chrzanowie, i nie został on uwzględniony przez Sąd Rejonowy, co znalazło wyraz w postanowieniu z dnia 26 maja 2011 roku o odmowie przekazania sprawy do rozpoznania przez sąd miejscowo właściwy niemniej takie postąpienie nie miało żadnego wpływu na prawidłowość zapadłego w sprawie orzeczenia. W świetle art. 379 pkt 6 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi wówczas, gdy sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu. Wobec tego rozpoznanie sprawy przez sąd niewłaściwo miejscowy, jakkolwiek stanowi uchybienie proceduralne, to nie pociąga za sobą skutku w postaci nieważności postępowania. Pozwany Skarb Państwa Zakład Karny w T. M. formalnie zaskarżył wyrok również w zakresie punktu 5. Nie postawił jednak żadnych zarzutów temu rozstrzygnięciu. Jednakże Sąd Okręgowy zbadał w granicach zaskarżenia czy w sprawie doszło do naruszenia art. 102 k.p.c. poprzez odstąpienie od obciążania powoda kosztami procesu. O naruszeniu tego przepisu można mówić wówczas, gdy orzeczenie Sądu pierwszej instancji jest rażąco niesprawiedliwe. W tej sprawie

nie można tracić z pola widzenia, że powód wystąpił z roszczeniem o zadośćuczynienie za naruszenie jego dóbr osobistych, przy czym w toku procesu zdołał wykazać, że w istocie do tego naruszenia doszło. Nie wykazał on jedynie szkody niemajątkowej, do której to naruszenie doprowadziło. W takiej sytuacji niesłusznym byłoby obciążanie go kosztami procesu.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy w uwzględnieniu apelacji pozwanych Zakładów Karnych zmienił zaskarżony wyrok poprzez oddalenie powództwa w zakresie punktów 1, 2 i 3 oraz poprzez uchylenie punktu 4 – art. 386 § 1 k.p.c. – punkt 1. Dalej idącą apelację Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w T. M., tj. w części odnoszącej się do punktu 5 wyroku oddalił jako bezzasadną – punkt 2.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzekł Sąd Okręgowy na podstawie art. 102 k.p.c. odstępując od obciążania powoda tymi kosztami ze względu na jego sytuację materialną – punkt 3.

ref. SSR Piotr Szoldrowski